

Назва статті підказала зацікавлення від програми, що проходила у суботу, 29-го березня ц.р., в залі Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві.

Березень уже традиційно буває часом, коли українська громада Пряшева пригадує річницю народження і смерті людини світового значення, українського поета, духовного богатиря Тараса Григоровича Шевченка (9 березня 1814 року - 10 березня 1861).

«...пройшло дуже багато часу, змінилося не одне покоління, але вже третє століття Шевченко залишається сучасником живущих на Землі українців» - цитата авторки сценарію Олени Кравченко. В такому дусі йшла і програма, яку авторка підготувала і вела із підростаючими дітьми, але і найменшими шанувальниками таланту Кобзаря, членами Дитячого театрального колективу «Хамелеон». Він вже не раз показав при різних нагодах вдалу програму для молодших і старших глядачів в залі того ж Центру в Пряшеві.

Привітав публіку, що творили здебільшого батьки виступаючих дітей і їхні друзі та кілька прямих постійних відвідувачів Центру, голова ЦР СРУСР Павло Богдан. Коротко згадав значення такої зустрічі та неминучої згадки про великого Кобзаря.

Передання поезії творів Тараса Шевченка дітьми викликало неймовірні почуття, емоції, причому відчувався пафос головної думки твору, велич української національної гордості, бажання волі України.

Вірші декламували: Софія

Тарас Шевченко – сучасник з минулого

Семенова, Євангеліна Старко, Злата Уманська, Лера Кочергіна, Гордій Старко, Христина Дідіченко, Крістіан Каплунов, Анастасія Кузнецова, Олександр Тютюн, Максим Шаповаленко і Ростислав Ліпін, Ростислав Романчиков та Олена Чернозуб. Остання названа декламаторка виконала пісню «Розрита могила» під фонограму. До цього хочеться передати і слова модератора: «Я не знаю жодних слів, які могли б звучати

більш сучасно, більш актуально, ніж слова цієї поезії ... їх написати міг або пророк, або наш сучасник».

Не можна не вслухуватись з гарячими почуттями у зворушливі пісні на слова поезії Т. Шевченка. Відому у нас пісню «Думи мої, думи» заспівала під фонограму Владислава Солов'яка. Прозвучало і кілька дальших, у нас відомих і улюблених пісень на слова Т. Шевченка: «На високій дуже кручі», «Заповіт»,

«Не тополі високою», «Така її доля». Їх виконував відомий в нашому середовищі музикант Віктор Гащак. Цікаво було почути новішу обробку пісні до 200-річчя Т. Шевченка «Як умру, то поховайте» у його виконанні, та він і автор музики однієї з пісень - «Ти не лукавила зо мною».

За межами України є 128 пам'ятників Тарасу Шевченку. Вони розкидані у 35 країнах світу. Під час виступів на по-

лотні йшла проекція декотрих з них: в Братиславі (Словаччина), Празі (Чехія), Будапешті (Угорщина), Парижі (Франція), Римі (Італія), Тбілісі (Грузія), Скоп'є (Північ. Македонія), Молдові, але і в Японії, Канаді, Аргентині, Вашингтоні, Парагваї, Флоренції, Китаї та й інших містах планети.

Заключні слова модератора підкреслили дійсність, що «...вірші Т. Шевченка – не музейні експонати. Вони – сучасна зброя та ліки... Справжній Шевченко – це не пам'ятник, не скам'янілий бюст. Він живий. Він у кожному сучасному українцеві».

На кінець під слова модератора про те, що за два віки змінилося майже все, змінилися слова та думки, але вічне слово Тараса Шевченка залишається актуальним та сучасним, всі присутні разом в супроводі фортепіано з Віктором Гащаким заспівали пісню «Рече та стогне Дніпр широкий».

З матеріалом О. Кравченко

Є. Олеар.

Фото Івана Яцканіна.

Готуємось до 63 Фестивалю драми і художнього слова ім. О. Духновича

Союз русинів-українців Словацької Республіки (СРУСР) щороку організовує Фестиваль драми і художнього слова імені Олександра Духновича. 20-21 травня 2025 року відбудеться вже 63-й за рахунком фестиваль, який включає в себе показові виступи театральних колективів та конкурс читців поезії та прози. Конкурс є частиною освітнього процесу шкіл з українською мовою навчання та викладанням української мови і відкритий для інших учнів, які виявляють інтерес до цієї мови. Він ґрунтується на шкільному навчанні та розвивається на основі добровільної діяльності за інтересами. Мета конкурсу художнього читання – показати результати систематичної роботи читців протягом року, заохотити та відкрити нові таланти в галузі художнього читання, сприяти вихованню літературної чутливості та поглибленню знань з української літератури та української літературної мови. Цього року ми також пропонуємо мож-

ливість взяти участь у конкурсі дітям біженців з України, які відвідують школи в Словаччині.

Конкурс відноситься до категорії „В“. Організатором конкурсу є Міністерство освіти, науки, досліджень та молоді Словацької Республіки спільно з організатором конкурсу – громадським об'єднанням СРУСР.

Конкурс складається з декламування поезії, прози та власних творів українською мовою у наступних категоріях:

- а/ I категорія - учні 2-4 класів основної школи
- б/ II категорія - учні 5-7 класів основної школи
- с/ III категорія - учні 8-9 класів основної школи
- д/ IV категорія - учні середніх шкіл
- е/ V категорія - студенти вищих навчальних закладів та інші конкурсант віком від 19 років

За професійне оцінювання конкурсанти відповідає експертне журі, призначене Центральною радою СРУСР.

Учні, як правило, їдуть на конкурс у супроводі вчителя або іншої відповідальної особи, призначеної директором школи. Учні, які не досягли 18 років, для участі в конкурсі потрібна згода батьків.

Під час змагань та пов'язаних з ними акцій організатор змагань повинен забезпечити дотримання відповідних правил безпеки, що застосовуються до даного виду діяльності. Витрати на проїзд, харчування та нічліг забезпечує організатор.

Павло БОГДАН, в.р., голова Центральної ради Союзу русинів-українців СРУСР

КОНТАКТНІ ДАНІ ОРГАНІЗАТОРА: Союз русинів-українців СР

Адреса: СРУСР, Центральна рада, вул. Янка Бородача 5, 081 08 Пряшів.
Тел.: 051/77 330 08, 0918/632 843
E-mail: zrusrpo@gmail.com

ПРОГРАМА 63 ФЕСТИВАЛЮ ДРАМИ І ХУДОЖНЬОГО СЛОВА ім. О. ДУХНОВИЧА:

20 травня 2025 року (вівторок):

- 12.45 – Відкриття 63-го Фестивалю драми і художнього слова ім. О. Духновича, покладання квітів до бюсту О. Духновича
Будинок молоді, вул. Сабіновська, 2, Пряшів
- 13.30 – Конкурс художнього читання - III, IV, V категорії
Словацько-український культурно-інформаційний центр, вул. Янка Бородача, 5, Пряшів
- 19.00 – Вистава театру з України в Театрі ім. О. Духновича, вул. Яркова, 77, Пряшів

21 травня 2025 року (середа):

- 09.00 – Конкурс художнього читання - I, II категорії
Словацько-український культурно-інформаційний центр, вул. Янка Бородача, 5, Пряшів
- 11.30 – Вистава театру з України для дітей у Театрі ім. О. Духновича, вул. Яркова, 77, Пряшів
- 12.30 – Оцінка фестивалю, вручення нагород
Театр ім. О. Духновича, вул. Яркова, 77, Пряшів

Роздори Церков і розбрат народів

Ці слова належать великій постаті Христової Церкви, Святому Василю Великому. Тепер, у Великому Пості, на його Літургії, священник молиться тайно, скоро за перетворенням Дарів, проказуючи між іншими

Духовне слово

проханнями такі слова: «...припини роздори Церков, втихомир розбрат народів...». В одних текстах знаходиться таке висловлення: «...угаси гордовитість народів...». У всякому разі, «роздори Церков, розбрат народів» є плодами ненависті та гордості.

Споминаючи уряд і воїнство, Св. Василій Великий говорить про них наступне: «Дай їм непорушний мир, наповни серця їх добром до Церкви Твоєї і до всього народу Твого».

Як служителі Церкви, так і керівництво народів, головню ті, які рахуються християнами, повинні не забути, що Голова Церкви, Господь Ісус Христос є названий «Господом миру» (Іс.9,5). Коли народився Спаситель, ангели співали «Слава Богові на висоті, а на землі мир, в людях добра воля» (Лк. 2,14). У Своїй першій проповіді Господь сказав: «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими названі будуть» (Мт.5,9). Іншим разом сказав: «Сіль – добра річ, якщо сіль стане несоленою, то чим посолите її? Майте сіль у собі та зберігайте мир між собою» (Мк.9,50).

Перед Страстей Своїх Господь сказав: «...мир залишаю вам, не так як світ дає» (Ін. 14,27). Воскреслий Христос Господь, являючись Своїм Учніям, каже їм: «Мир вам» (Ін.20,19). Первісне християнство будувалося на Христовім мирі. Св. Єв. і Ап. Лука пише: «Церкви по всій Юдеї, Галілеї та Самарії мали мир, навчаючись і перебуваючи в страху Господньому» (Д.А. 9,31). Римлянам пише Св. Ап. Павло: «слава, честь і мир кожному, хто робить добро...» (Рим.2,10). Коринтянам пише, що «...для миру покликав нас Бог» (1 Кор. 7,15). Солунянам пише: «Майте мир між собою» (1 Сол. 5,13). Отже, не можемо бути християнами, не маючи миру один до одного. Як можемо ставати на Літургію, зневажаючи мир. Ось, що сказав Господь: «Отже, якщо принесеш свій дар до жертovníка і там пригадаєш, що твій брат має щось проти тебе, залиш там твій дар перед жертovníком, піди спершу помиритися зі своїм братом, а тоді вже приходить і принось свій дар» (Мт. 5,23-24). Як Літургія Св. Івана Золотоустого, так

і Літургія Св. Василя Великого починають і кінчаються словами миру (У мирі Господу помолімся, З миром вийдемо).

Переважна кількість свідомих християн не можуть розуміти цей великий неспокій, не можуть пояснити собі, чому це невинне кровопролиття сталося між братами, між Церквами православними?

Відповідь є тільки одна сама: нема миру, нема страху Божого.

На превеликий жаль, забуваємо, або не хочемо знати, що сталося з тими сімома азійськими Церквами. Там залишилися тільки руїни та історична пам'ятка про них. Господь наш Ісус Христос попередив їх, кажучи: «Отож пам'ятай, зірки ти впав і покайся... Коли ж ні, то до тебе прийду незабаром і зрушу твого свічника з його місця, якщо не покаєшся» (Об. 2,5).

Чи хочуть покаятися ці керівники страшного кровопролиття? Здається, що в них серце кам'яне, в них нема жодної відповідальності перед Правдивим Судієм.

Бажаю нагадати слова премудрого Соломона про наслідки гордості. «Погибелі передую гординя і падінню ж – зарозумілість» (Прип.16,17). За наукою Св. Василя Великого, «Гордість - це початок небезпеки і причина сумного кінця».

Як смиренний священнослужитель, який маю приблизно пів століття як служу в українській православній Церкві, переживаю весь час за мій український народ.

Коли побачиш на інтернеті знімки з покаліченими юнаками, з круглими сиротами, з заплаканими матерями, які не знають нічого про своїх синів, або новоодружених, де ні молодий, ні молода не мають від коліна ніг, то очі та серце покриваються сльозами.

Молимося весь час за мир в Україні, але ще миру нема. Пам'ятаю від своїх родичів і старих людей, які говорили, що: «молитва не залишається у воздуху». Продовжуймо щиро молитися за мир в Україні, бо не знаємо, чия молитва є вислухана Богом.

Бажаю закінчити одним прощаним словом Св. Серафима Саровського, який сказав такі слова: «За гріхи мого народу, перед кончиною світу буде велике кровопролиття на нашій землі». Можливо, знайдуть і інші люди ці його пророчі слова.

Прот. д-р Микола ЛАУРУК.

Іванові Тільняку – 70

Дорогий друже!

В житті буває й таке, що через плин часу не пригадую, за яких обставин ми вперше зустрілися. Але у цьому немає нічого дивного, бо ж так буває у хороших друзів.

Але підемо гарно по порядку, спочатку. Ти народився у мальовничому селі Кленова, що на Сниниціні. Кленова – поетична і романтична назва. Це не новина, адже клен густо росте на околиці села, в лісах. «Схилилися два самотні клени, читають весни буквар», – сказав поет. Дитинство пройшло у чарівній природі, коли легкі ноги носили тебе Під Кремнянець, по Плоському, по Настасі. Тоді справді «співав день і співали клени». Тут у рідному селі почався твій шлях за знанням. Пригадуєш той час, коли запанував, так би мовити, читацький бум. Тоді, здається, всі читали, а ми прочитували твори Жуля Верна, Карла Мая, Роберта Стівенсона, Чарльза Дікенса, Редьярда Кіплінга, Джеймса Фенімора Купера та інші. Але життя нагадує неприборкану ріку. Час лине, «як птах у далеч неозорну». Прощаєшся з рідною Кленовою, і ти вже в гімназії в Гуменному. На цьому твій шлях за знанням не зупиняється. Прийшлося тобі п'ять років вивчати комп'ютерну техніку у Словацькій вищій технічній школі у Братиславі.

Це так трохи нагадує випадок, коли людину кинуть у воду зі словами: «Пливи!». Правда, ти не розгубився, знаючи, що хто в себе не вірить, тому ніхто другий не повірить. Інколи при такому міркуванні мимохіть виникає питання, що ми здо-

були, але й що втратили, залишивши рідне село, рідний край, опинившись у місті. Здобули ми освіту, набули певен досвід. Однак нам здавалося, що ми втратили щось дуже близьке, яке нас повертало аж у час дитинства. О-го-го, друже, все минає, та й село вже не тее... Втратило свою атмосферу, характер, своє обличчя...

Після навчання у Братиславі ти все-таки повертаєшся у рідний край. До речі, ти завжди любив повертатися у рідну Кленову. Але життя вимагало нових і нових випробувань. Треба було взятися за конкретну роботу. Ти, звичайно, не зволікав – Кошиці (комп'ютерний

центр Вищої школи технічної), Гуменне («Хемлон»), Пряшів («Робот»). Світ змінювався, і ми в ньому. Ти зайнявся підприємництвом, але не байдужим для тебе була й справа нашого українського національно-культурного життя. Знайшов ти себе у забезпеченні та реалізації українських періодичних і неперіодичних видань («Нове життя», «Дукля», «Веселка», видання творів українських письменників Словацьчини, підручники для шкіл і тому подібне). У цьому зв'язку аж напрошуються слова Сенеки: «Життя як п'єса в театрі: важливо не те, скільки воно триває, а наскільки добре зігране».

Переглядаю, дивлюся на фотографії твоїх дітей. На них вони ще малі, тепер вже вони дорослі, дозріли, а ми... «То таке життя» (c'est la vie), – як сказав мені один француз. Життя і час неможливо повернути назад. Життя і час – два вчителі. Життя вчить нас правильно розпоряджатися з часом, час вчить нас цінувати життя.

Друже мій, вітаю тебе з днем народження! Бажаю здоров'я, міцних сил, бадьорості духу, оптимізму! Бажаю впевненості, цілеспрямованості та підтримки близьких людей! Бажаю, щоб завжди тобі вдавалося усе, і навіть неможливе!

Щиро бажає

Іван Яцканин

В Зубному оцінили діяльність на ділянці культури

13 березня ц.р. у Зубному відбулося засідання Президії Гуменської Регіональної ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки. Її члени обговорили актуальні завдання, які стоять перед їх організацією і встановили терміни проведення регіонального конкурсу співаків народних пісень «Маковицька струна» на 25 травня ц.р. в Зубному та традиційного Походу подяки на 11 травня ц.р.

З проведених акцій найвищої оцінки дісталася новорічному концерту колядок та віншувань під назвою «Добрий вечір, щедрый вечір». В традиційній програмі, яка відбулася 12 січня ц.р. в снинському Домі культури, взяло участь 8 співацьких груп. Наймолодшими учасниками були діти з дитячого садка по вул. Кукучіновій у Снині та учні ОШ в Кленовій. Між учасниками був православний церковний хор та фольклорний колектив «Стужиця» із Снини, вокальний ансамбль «Ліптаки» з Великого Березного (Україна) та інші. Цю різдвяну програму уже 19 років готує Міська організація СРУСР у Снині. Вона кожного року користується великим успіхом серед глядачів. Не інакше це було і цього року, коли на сцені вони могли побачити традиційні звичаї, пов'язані з Різдвом, та почути незабутні колядки.

Цього року Великдень припадає на 20 квітня

У 2025 році всі християни святкують Великдень одночасно – 20 квітня. Вербна неділя припадає на 13 квітня.

Попри перехід частини церков на новий календар, Великдень залишається так званим рухомим святом. Його дата обчислюється за складною системою: у першу неділю після першого повного місяця після весняного рівнодення. Водночас між юліанським і григоріанським календарями є різниця, яка й створює відмінності в датах святкування. У 2025 році ця різниця нівелюється, тому Пасха збігається в усіх християн.

Чому Великдень не має сталої дати

Свято пов'язане не з конкретною датою, а з астрономічними подіями. Весняне рівнодення та перший повний місяць після нього визначають дату Пасхи. Через відмінності в календарях (юліанський «відстає» на 13 днів) дати святкування між західною і східною традиціями звичайно не збігаються.

Однак цього року повний місяць припадає на 13 квітня, а Пейсах (єврейська Пасха) – на 12 квітня. Це відповідає вимогам обох традицій, тому православна й католицька

Пасха святкуються одночасно – 20 квітня.

Чи можливе спільне святкування в майбутньому

Попри спроби погодити спільну дату Великодня, домовитися остаточно не вдалося. Вселенський патріарх Варфоломій і Папа Римський Франциск закликають до єдності, але багато православних церков (зокрема Сербська та Грузинська) залишаються на старому стилі й не готові до змін.

Тож хоча збіг у 2025 році – історичний, фіксованої дати для святкування Великодня найближчим часом не передбачається.

Понад 400 старостів та приматорів зустрілися в Пряшеві

Понад 400 старостів і приматорів з усього Пряшівського краю зустрілися в понеділок, 24 березня, в Пряшеві на Засіданні регіональних і місцевих органів влади. Це була третя щорічна координаційна зустріч, метою якої є розробка платформи для співпраці та взаємного партнерства між місцевими та регіональними органами влади. Засідання організаційно забезпечив Пряшівський самоврядний край (ПСК).

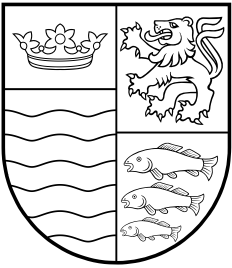
Як зазначив голова ПСК Мілан Маєрський (KDH), метою зустрічі було, перш за все, інформування та ознайомлення всіх старостів і приматорів з тим, які проекти готуються для них, як працює ПСК і як він може допомогти в індивідуальних викликах і проблемах, які їм доводиться вирішувати.

«Найчастіше піднімалися питання доріг або транспортної інфраструктури, приміських автобусних перевезень, освіти. Це все речі, на які старости також повинні мати відповіді. Коли у них є інформація, вони можуть організувати, як діяти далі», - сказав Маєрський.

Була представлена важлива інформація про поточні можливості та пріоритети ПСК у сфері транспорту, стратегічних проектів та туризму.

Іншою важливою темою були інтегровані територіальні інвестиції, в рамках яких для Пряшівського краю виділено понад 293 мільйони євро.

Йшлося також про грантові інструменти ПСК, на які в поточному році виділено 2,4 мільйона євро. Також було створено простір для консультацій з від-

PREŠOVSKÝ SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

ділами та організаціями краю.

«Я вже втретє беру участь у цій зустрічі, і досі не пропустив жодної, тому що вважаю, що це дійсно корисний крок самоврядного краю назустріч меншим самоврядним одиницям, які є в регіонах», - сказав приматор міста Подолінець (Старолібовнянський округ) Міхал Мархефка.

«Від краю ми очікуємо, напевно, як і всі старости, одного і того ж - щоб була хороша інформація, щоб було достатньо грошей, які будуть справедливо перерозподілені між усіма селами, можливо, скоріше такого прискорення вирішення деяких проблем, які нас усіх турбують», - додала старостка села Шариська Поруба (Пряшівський округ) В'єра Цінова.

Інтереси ПСК були також

представлені у вигляді презентаційних стендів.

Наприклад, транскордонна програма Interreg, Інтегрована транспортна система IDS, Центр інновацій та партнерства, Фонд підтримки сім'ї ПСК, Регіональна туристична організація і п'ять регіональних туристичних організацій та інші.

«Найбільше старостів цікавлять питання, пов'язані з організацією громадського транспорту, зупинками, особливо якщо є потреба у створенні нової зупинки, а також питання, пов'язані з тарифами та квитками», - зазначив Мілан Шкорупа, виконавчий директор IDS Východ.

ПСК, відділ комунікацій, Пряшів.

Писанки 2025

31 березня 2025 року в СНМ – Музеї української культури у Свиднику відбулось урочисте відкриття двадцять четвертої за чергою виставки ПИСАНКИ 2025.

Великодні писанки, безумовно, належать до типових і оригінальних проявів народного мистецтва жителів північно-східної Словаччини та прикордонних регіонів.

Традиційна презентація в музеї у Свиднику - це не тільки свято для очей, передвеликоднє натхнення, але й доказ збереження спадщини наших предків, яка не втрачає своєї інтенсивності і в наші дні. Виставка відкрита до 8 червня 2025 року. -р-

До посольства завітали юні таланти

У рамках фестивалю «Діти України – дітям світу» до посольства в Чехії завітали юні таланти з різних куточків України, які приїхали на декілька днів до Праги.

Група дітей презентувала концертну програму в Празі у приміщенні Емауз разом з празьким творчим колективом «Джерело». Свої таланти вони продемонстрували й дипломатам.

Посол Василь Зварич разом з дружиною Вікторією подякували педагогам та організаторам фестивалю за поширення української культури та традицій у світі.

«Кожен такий візит в будь-яку країну додає Україні сил. Попри російську агресію, попри те, що ворог прагне нас знищити, постійно ми демонструємо, що ми нескорені, тому що ми маємо таких талановитих дітей та сильний український дух», – зазначив посол. Рубрика.

Бесіди про визволення Бардієва

27 березня 2025 року в школах міста Бардієва розпочався цикл бесід про визволення міста. Серію тематичних бесід для дев'ятикласників підготував Відділ шкільництва і спорту з нагоди 80-річчя визволення нашої країни від фашизму і закінчення Другої світової війни. Темою першої бесіди став національно-визвольний рух і звільнення Бардієва. -бй-

(Продовження. Початок в № 2/2025)

У 1030-1031 рр. київський князь Ярослав Мудрий і чернігівський князь Мстислав знову пішли війною на Польщу, яка знову забрала Червенські (галицькі – Червона Русь) міста, повернув їх до своєї держави, але землі Карпатської Русі не вдалось повернути. Ярослав Мудрий радив Карпатську Русь приєднати до Галицького князівства.

Він сподівався, що його зять Андрій I (1046-1061), мадярський король, вихований у повазі до руського народу і його культури, буде справедливий володар.

Мадярського короля Андрія I і його дружину Анастасію, доньку Ярослава Мудрого, згадували добрим словом на Карпатській Русі, бо король дав заснувати Мукачівський монастир і церкву, запросивши грецьких ченців.

Про Анастасію згадували у народній легенді, в якій оповідалось, що вона спить у підземеллі Хустського замку і вартує бочки, повні золота і срібла. Лише на Святий вечір і на Івана Купала пробуджувався і контролювала цінності. А також у с. Богоревиці був знайдений у 1917 р. срібний дзвін часів Ярослава Мудрого з написом з 1034 року. Дзвін відвезли до Будапешту і його доля стала невідома.

Андрій I привів на королівський двір багато руських людей, які займали урядові посади, вони складали почесну варту короля. Руська мова лунала в королівстві. І це зрозуміло, адже руське суспільство було на значно вищому рівні як економічно-політичному, так і культурному. Ще перед смертю Ярослав Мудрий поділив Київську державу на т. зв. «уділи» і до кожного уділу призначив одного сина. Наказав синам коритися старшому

НАША ДАВНЯ ІСТОРІЯ (6)

ЙОЛАНА ГОЛЕНДА

братові Ізяславові, що сів на київський престол. Своему внукові Ростиславові в уділ дав Галичину, звідти брала початок династія Ростиславовичів.

На жаль, сини Ярослава Мудрого не жили у згоді, бо почали між собою воювати, чим скористалися вороги – половці із причорноморських степів.

Володимир Мономах (1113-1125) був останній з київських князів, що намагалися утримати єдність і могутність держави. Він був сумлінним і свідомим обов'язку володарем. Пройшов тверду школу в своїй молодості, у погонях за половцями, різних воєнних походах. Володимир Мономах єдиний об'їхав цілу Східну Європу, по Дін, Оку і Балтійське море, а на заході побував у Польщі, Чехії. Його життя відоме з т. зв. «Поучення дітям». Він уважно ставився до селянства, захищав їх від гніту панського, не дозволяв грабувати і нищити. Володимир Мономах поширив Київську Русь до Дунаю.

Київ – столиця великої держави, вогнище міжнародної торгівлі, центр високої культури. Місто очолювали три групи населення: бояри, «луччі люди», різні нащадки значних родів, організатори державного життя; купці – у місті було вісім ринків, купецтво було своє і закордонне; духовенство – грецькі митрополити, світське духовенство, що ділили за кулісами і мали вплив на княжий двір.

Органом київської громади було віче, міська аристократія. Віче вирішувало різні справи: обирало

князя, вирішували воєнні походи, про суд, про управління тощо.

Четвертим сином Мономаха був Юрій, званий Суздальський, що походила далеко на Півночі. Юрій, якого ще прозивали Довгорукий, створив на Півночі свою окрему державу, населяли її угри, фіни, племена чудь, мордвини, чухонці, марійці, татари, булгари та інші. Саме Ю. Довгорукий вважається засновником на р. Клязьмі Кучкова, де збудував дерев'яний кремль і назвав річку і містечко Москвою.

Син Володимира Мономаха був найбільшим ворогом Київської держави, він, разом із своїм сином Андрієм Боголюбським (народився у с. Боголюбово) шість разів нападали на Київ, руйнували, окрадали всі цінності, гнали дівчат та жінок на Суздальщину та Московщину і примушували їх брати за чоловіків оті північні племена, що творили «новий» народ – «мосхів», за Біблією «москвитів».

Київ почав підупадати і втрачати свою давню силу і значення. Тоді почало рости значення Галичини й Волині, під проводом Ростиславовичів стало окремим князівством. Але вернімось до мадярських королів.

Коли польський король Болеслав Хоробрий приєднав до Польщі Галичину, король мадярський Стефан I поспішав приєднати Руську Крайну до Мадярщини, а свого сина Емерика виголосив Dux Ruthenonum – «князем руським». Латинське слово Ruthenorum означало «руський», а не «русинський», як перекладали його прихильники

Росії. А Руську Крайну вважали за Reusmarkt – по-німецьки «Руська марка» або по-латинськи, за Анонімом, «Marchia Ruthenorum». Неточні переклади цих термінів були сприятливі для росіян. Слово «Orosz» також означало «руський».

Аж у XIV ст. коли з Карпатської Русі стала Угорська Русь, мадяри від слова Ruthenorum, що означало «руський», утворили скорочене слово Ruthen, що означало «рус». Але неосвічене населення не знало значення слова «рутен» і стало його перетворювати на «русин», тим більше, що з покоління до покоління передавалось це слово, яке колись означало нашу приналежність, але з століттями значення слова забулося й народ прийняв його за етнічну назву, хоч етнічно назва «руський» побутувала також. Слово «русин» стало важливим для росіян, які стали поширювати міф про те, що «русини» – це росіяни. А мадяри словом «рутени» твердили, що це мадяри, що говорять по-руськи. Термінами маніпулювали, як циган сонцем.

Великим нещастям для міського населення були напади половців. Перший напад був 1086 року, коли хан Кутеска спалив багато сіл, зруйнував укріплення на Карпатській Русі. Дійшов до Ужгорода, але взяти його не зміг. Свої набіги повторював аж до XII ст. Це він зруйнував Замкову гору, де стояла мукачівська фортеця. Бідною були в 1021 р. епідемія холери та в 1100 р. – епідемія лепри. Люди вмирили цілими селами, бо боротися з епідеміями не вміли.

Андрій I свого брата Белу I (1060-1063) титулував також «руським князем», але після смерті Андрія I засів на мадярський престол внук Ярослава Мудрого Коломан (1061-1074), вихований Анастасією теж у повазі до руської культури.

Мадярський король Бела II Сліпий (1131-1141) одружився з донькою Володимира Мономаха Євхимією, а їх син Гейза II (1129-1162) взяв доньку князя Мстислава Єфросинію. Цими королями вплив Русі на Мадярщину значно зміцнів. Мадярські королі сягали не раз на Галичину. Велику поразку зазнав Коломан 1099 р. під Перемишлем. Пізніше Арпадівська династія стала хитатися між Римом і Візантією, які часто втручалися в міжусобиці руських князів.

Так, Бела III (1172-1196) виховувався при візантійському імператорському дворі, оженився з донькою візантійського імператора Мануїла, який вороже ставився до Русі, і Мадярщина підпала під вплив Візантії. Бела III виголосив себе за Rex Galiciae et Ladomegiae Королем Галицько-Волинським. Та знову ненадовго.

Мадярські королі, оженившись з руськими княгинями, запрошували місцеве населення заповнювати спорожнілі місця на Карпатській Русі. Переселенці звільнялись від податків на 6 аж 12 років, населення було близьке мовою, звичаями, обрядами, вірою. Так Владислав (Ласло) IV (1272-1290), повертаючись з походу на татар, видає у Києві декрет, в якому закликав киян втікати від татаро-монголів, переселитися на Карпатську Русь. Поселились вони на Мараморощині та Пряшівщині, заснували село Буча на Закарпатті, бо, певно, були з села Буча, що поблизу Києва.

(Далі буде)

Визволення в періодиці

Газета 1-го Чехословацького армійського корпусу *Za svobodné Československo* часто друкувала статті воїнів-українців не лише чеською чи словацькою мовою, але і на українській мові. Прикладом може бути стаття анонімного автора. Ось повний текст статті.

Наша свобода в бою родиться

Було це 25 жовтня 1943 року. Наша перша бригада тоді занимала кругову оборону в лісі на північ від Києва. Розриви ворожих снарядів і мін, не дивлячись на те, що ми всього 3 дні знаходилися на бойових позиціях, нас вже не дуже зворушували. Приїхавши з Новохоперська під Київ, ми відчували, що ми на прямому шляху додому, на Карпатську Україну. Кожен з нас цікавився, як далеко ще до Ясіня, до Ужгороду. Своб. Рошко в групі зв'язківців не відривався від мапи. Сірничками на мапі міряв відстань Ясіня, Праги і інших міст від Києва.

Минув рік і я знову спіткався з Рошком. Ртм. Рошко сірничком на мапі міряв на мапі як далеко від Дуклі до Праги, до Берліна і т. д. Карпатська Україна вже була визволена Червоною Армією, ми тишилися, кожному з нас хотілося поділитися тою радістю з своїми рідними на Карпатській Україні, але ми стояли на бойових позиціях і наше прагнення бити фашиста до кінця були міцніші.

Ми довідалися про героїчну боротьбу нашого народу дома, ми довідалися про наших героїв партизанів і це нам дало ще більше відваги і своєю відвагою ми гордилися.

Після визволення Карпатської України, наш народ дома правильно оцінив своє становище у цій війні. Визволення одної Карпатської України мало, треба добити поневолювачів, щоб більше не треба воювати і проливати кров за нове визволення. Наш народ добровільно влився в бойові ряди, в ряди визвольної Червоної Армії і ряди нашого корпусу, з'єднаного на життя і перемогу з Червоною Армією. Бойове натхнення нашого народу влило свіжий струм сили в наші серця на боротьбу з фашизмом. Наша Карпатська Україна визволена, але ми підємо далі, йдемо сміло вперед; остановимося тільки тоді, коли буде знищений останній фашист.

Za svobodné Československo
(16.2.1945, стор. 3).

СХВАЛЕНО 13 ПРОЄКТІВ

У Свиднику завершився процес збору та оцінки проєктів, поданих на бюджет участі (participatívny rozpočet) на 2025 рік. У рамках цього бюджету цього року також буде розподілено 5 тисяч євро, які підуть на підтримку різних проєктів, спрямованих на покращення життя в місті та розвиток громадської активності.

Після виконання всіх умов було відібрано 13 проєктів, які будуть реалізовані протягом 2025 року.

Як повідомляє місто на своєму сайті, цього року бюджет участі підтримав проєкт ревіталізації тенісних кортів, дитячий флуотрейл «Мурянка», дитячий крос-аут-лон, перший рік змагань «Дитячий залізний пожежник», Великодній крос, 2-й рік скандинавської ходьби з палицями, а також

31-й рік міжнародних змагань на кубок приматора Свидника.

Фінансування також отримають акції «Квіти для красивої вулиці», «Весняна проводка 2025», «Жінки в гармонії», «Допоможемо природі».

Бюджет участі дозволяє жителям Свидника віком від 15 років пропонувати і спільно визначати, як використовувати частину бюджету для реалізації своїх ідей. Метою бюджету є заохочення активного залучення жителів до покращення якості життя в місті. «Комісія, яка оцінює проєкти, також бере до уваги індивідуальне залучення заявників, наприклад, через їхню власну роботу або волонтерську діяльність», - зазначило на своєму сайті місто Свидник. -ск-

НОВИНИ КУЛЬТУРИ

УКРАЇНА. Із сирними кониками на Гуцульщині поколіннями проводжають у військо і зустрічають Великдень. У 2024 році традиція сирної пластики увійшла до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ. У Бібліотеці і Архіві ім. Т. Шевченка у Лондоні відбувся вечір із репортажним ілюстратором Джорджем Батлером, який документує війни та гуманітарні кризи по всьому світу, та презентація його книги «Україно, пам'ятай і мене. Свідчення з війни».

МОЛДОВА. Посольство України спільно з українською громадою відзначило у Кишиневі 100-річчя від дня народження Дмитра Гнатюка – Героя України, театрального режисера, оперного співака, педагога, виконавця легендарних українських гітів 60-х років.

ЧЕХІЯ. До посольства в Чехії завітали юні таланти з різних кутків України, які перебували декілька днів в Празі в рамках фестивалю «Діти України – дітям світу».

МЕКСИКО. Українсько-мексиканський культурний центр (Centro Cultural Ucrainiano-Mexicano) запросило українську громаду приєднатися до серії унікальних майстер-класів, присвячених українським великоднім традиціям.

УКРАЇНА. Асоціація «Дивись українське!» провела 87 подій у 62 містах 22 країн світу в межах міжнародного марафону Culture vs war, присвяченого третім роковинам розв'язаної Росією повномасштабної війни.

УГОРЩИНА. У межах Фестивалю угорських національних театрів JELEN/LÉT у столиці Угорщини українська громада представить оперу «Катерина», створену на основі твору Тараса Шевченка.

Сторінки минулого (127)

ВИШНІЙ ТВАРОЖЕЦЬ – VYŠNÝ TVAROŽEC (окр. Бардіїв)

Заглядаючи в минувшину нашого краю в Бардіїві і на його околицях, не можна обійти дослідження професора Університету Коменського в Братиславі, історика Євгена Перфецького. Ось кілька цитат з його роботи про соціально-економічне становище нашого населення в Карпатах. Торкаючись Бардіївщини, він, між іншим, пише, що територія Галицько-Волинського князівства, яке успадкувало політичну традицію Київської Русі, безпосередньо доторкалось найзахідніших руських земель:

«Lemkovská Rus, čili Lemkovščina, vybíhající ostrým klímem na západ, patřila nepochybně vždy k Haliči, neboť průmysky karpatské v těchto místech, a sice tak zvaná Uherská brána «Угорьские ворота» - průmysk u města Sanoka) a průmysk proti Bardiovu byly, jak lze za to míti, vždy v rukou starohaličských knížat.

Bardiovský průmysk stal se proslulým opěrným bodem ruského státu za krále Daniele Romanoviče, kudy on se vracel domů z Uher, když r. 1241 všemi ostatními průmysky karpatskými bylo těžko proniknouti pro postupující proudy Batoryova vojska» (str. 11).

«Nejkrajnějšími ruskými osadami na zmíněné rusko-uhersko-polské hranici byly Bardijov, Mušina a Telič» (str. 12).

«Bardijov, leže na samé hranici Haličsko-ruského státu, byl již v té době znám i daleko na Rusi» (str. 68).

Сучасний Вишній Тварожець безпосередньо дотикається історичної Лемківщини в Польщі, хоч перша письмова згадка про село пов'язана тільки з 1427 роком.

Словацький вчений Я. М. Корабинський в своєму лексиконі сіл тодішньої Угорщини (1786 р.) зазначає, що в Шариському комітаті, а саме біля міста Бардієва існують два поселення однакової назви: 1. Alŕchö-Twaroŕsca (Нижній Тварожець) і 2. Felfchö Twaroŕsca (Вишній Тварожець) (стор. 786 – 787).

Сучасні словацькі путівники містять такі хотарні назви Вишнього Тваріжця (у перекладі з мови місцевих жителів доходить до помітного зсуву у хотарних назвах, в тому числі там, де назви подаються із втратою повноголосця типу Горбок - Hřbok). Ось приклади: Pod obšar, Beskyt, Tabla, Pod Busovec, Lazy, Hřbok, Polianka, Pod hřbok, Pod Beskydom, Stoj, Staviska, Priečky, Hora, Olšiny, Pohorela, Zadné stavy, Hřbky, Seninec, Červené, Les, Kút, Obšar, Podžiare, Ovsiská, Busovec, Zaruba, Na kruh, Vyšný Stavenec, Pomirky, Za sol-

nicou, Luh, Za lanom, Lazky, Smrečiny, Pod Busov, Kytica, Diel, Poľana, Podlesný, Záhrady.

Василь Латта в «Атласі українських говорів Східної Словаччини», який до підготовки атласу приступив ще у 50-х роках минулого століття, зазначив таку народну назву села: Ўышніі Тварожец.

Краєзнавчий словник сіл Словаччини наводить такі історичні назви села:

Thurospathaka (1414), Felsewthwarocz (1492), Felsö Tuarosca (1618), Wisna Twarosca (1773), Felschö Twarosca (1786), Vyšné Tvarožce (1920), Vyšný Tvarožec (1927), угор. Felsőtvaroszc, Felsőtárc.

Стат.: 1869 – 228 жит., 1880 – 235 жит., 8 слов., 6 нім., 203 рус., 15 інш., 3 немовл., 13 р.-кат., 215 гр.-кат., 7 юд., 1890 – 254 жит., 6 слов., 3 нім., 245 рус., 12 р.-кат., 239 гр.-кат., 3 юд., 1900 – 220 жит., 2 слов., 218 рус., 5 р.-кат., 211 гр.-кат., 4 юд., 1910 – 206 жит., 1 слов., 7 нім., 193 рус., 4 р.-кат., 195 гр.-кат., 7 юд., 1921 – 234 жит., 219 чсл., 3 рус., 5 євр., 7 чуж., 4 р.-кат., 221 гр.-кат., 5 юд., 4 інш. або без віросп., 1930 – 267 жит., 19 чсл., 242 рус., 5 євр., 1 чуж., 11 р.-кат., 212 гр.-кат., 5 юд., 9 інш. або без віроспов., 1940 – 286, 1948 – 199, 1950 – 188 жит., 12 слов., 176 рос., 11 р.-кат., 177 гр.-кат., 1961 – 207, 1970 – 199, 1980 – 166 жит., 23 слов., 143 укр., 1991 – 35 буд. (2 незас.), 146 жит., 92 рус., 17 укр., 37 слов., 5 р.-кат., 126 гр.-кат., 15 правосл., 2001 – 136 жит., 60 слов., 61 рус., 9 укр., 4 р.-кат., 107 гр.-кат., 16 правосл., 2011 – 117 жит., 55 слов., 57 рус., 5 невт., 2 р.-кат., 102 гр.-кат., 8 правосл., 1 єванг. а.в., 1 без віросп., 3 невт., 2021 – 121 жит., 85 слов., 33 рус., 3 укр., 4 без віросп., 6 р.-кат., 1 єванг. а.в., 94 гр.-кат., 16 правосл.

Площа хотара 821 га.

Село засноване руськими поселенцями з шолтисом в кінці 14 ст. на Маковицькому панстві. 1427 р. ще не було оподатковане. Як зазначає Фердинанд Уличний, у 1414 році король Сигізмунд підтвердив право власності Цударів на їхній спадковий маєток на Маковицькому панстві, до якого належав і Вишній Тварожець. Тоді ж з'явилися перші згадки про Вишній Тварожець і з цього випливає, що село існувало ще до 1414 року і було молодшим за Нижній Тварожець. Протягом 15 ст. Вишній Тварожець був одним з ряду руських сіл Маковицького панства. На початку 16 ст. майже вилюднилося, бо воно не згадується в актах Маковицького панства. Нові жителі оселилися тут у 1620-30-х роках. У 1618 р. у селі було 14 дворів, дві родини шолтисів, яким належав млин. У 1787 р. село

мало 27 будинків, 152 жителів, 1828 р. – 32 будинків, 244 жителів, які працювали у лісах, розводили овець, шили кожухи. У 19 ст. тут мали маєток пани Ердеді. Ф. Уличний акцентує, що село було руським, про що засвідчують і всі переписи населення колишньої Угорщини і пізніше Чехословаччини (див. статистичні дані, які наводимо вище).

1957 р. засновано сільськогосподарську артіль - ЕСГА. З 1945 р. існувала українська початкова школа. З 1971 р. школярі 1-4 кл. навчалися у Нижньому Тваріжці, 5-8 кл. - у Габолтові (Габултові). Хроніку села вели учителі О. Грициняк та К. Жиदिшина.

У Державному архіві Пряшева зберігається метрика парафії Нижнього Тваріжця за 1782 рік, з якої довідуємось, що вже у 1792 році парафія Вишнього Тваріжця була частиною парафії Нижнього Тваріжця, яка була незалежною парафією до 18 століття. Єдиний відомий священник - Олексій Дем'янович (1711 – 1750). В сан священника він був висвячений неунійним (православним) Мукачівським єпископом Йосифом Стойкою (1690 - 1711) в Мараморші.

В лексиконі поселень Угорщини 1773 року зазначено, що село чисто руське, а в релігійному переписі 1806 року село зареєстроване як греко-католицьке з руською мовою проповіді.

Старовинна дерев'яна церква свв. Косми і Даміана з двома дзвонами мала антимінс єпископа Мукачівського Йосифа Декамеліса. 1903 року вірні добудували муровану церкву того ж патронату, яку 1923 року перекрили дахом, а в 1986-87 роках відремонтували.

Ім'я Олексія Дем'яновича зустрічаємо в протоколі канонічних візитацій 1726 року. З протоколу 1746 року довідуємось, що дерев'яна церква в селі знаходиться в доброму стані. Про існування дерев'яної церкви засвідчують і протоколи з 1814 – 1815 рр. Тут же зазначено, що всупереч намаганням місцевої церкви не дозволили використовувати для латинського обряду. Матеріальною базою церкви є «18 корців (десятин) сільськогосподарської землі та 4 луки третього класу».

Духовні потреби православних віруючих Вишнього Тваріжця в сучасному забезпечують православні парафії в Курові і Лукові.

З Вишнього Тваріжця походив Йосиф Гаганець (* 1793 - † 1875), другий за чергою греко-католицький єпископ Пряшівський (1843 - 1875).

Поширена інформація, що американський письменник Томас Белл (справжнє прізвище Белейчак) (1903 - 1961) за походженням з Нижнього Тваріжця. Насправді його батько походить з Вишнього Тваріжця.

У Вишньому Тваріжці народилася культурно-освітня діячка Марія Гмітер (р. н. 1951).

-мі-

Преса про затримання в Румунії

6 березня у Румунії у справі про держзраду та створення злочинної групи затримали шістьох осіб – за допомогою росії вони готували державний переворот в країні. Чотирих людей заарештували, двоох – відправили під домашній арешт. Серед них – 44-річний Маріус Семенюк, викладач російської мови з Марамурешу. На своїй сторінці

у Фейсбук Семенюк демонструє русинський прапор і пише своє ім'я кирилицею і заявляє, що є прихильником „Великої Росії“ та позує на фоні Кремля.

Він також був виконавчим директором „Сойму Підкарпатських русинів“, проросійської громадської організації, що діяла у Закарпатській області.

Дж.: Mukachevo.net

NOVE ŽYTĽA

FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725. Ročník 75. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 75. Головний редактор Мiroslav Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.